

Walead Farwana

Islamiska statens historia

24 augusti 2014 (*Antiwar.com*)

Den 7 augusti gav USA:s president Obama klartecken för flygattacker i Irak, formellt för att undsätta en cirka 10 000 yezidier, en kurdisk etnisk minoritet, som belägrats av den sunni-muslimska jihadistiska *Islamiska staten*, i fortsättningen betecknad som *Isis*. I de största medierna har ingripandet kritiserats som ett återfall i det som blivit ett gungfly efter USA:s invasion 2003 under Bush II och den ockupation Obama ärvde och förvaltade 2008-2011. Ett annat argument är att Obama vill visa sitt stöd för den autonoma regionen Kurdistan, vars ledning försåg USA med avgörande stöd under Irakkriget 2003-2011.

Det dokument som följer tecknar en kortfattad historia över Islamiska staten och hur USA under såväl Bush som Obama underlättade dess tillväxt, främst genom det maktvakuum, som en ogenomtänkt och destruktiv imperialistisk politik banade väg för. Det ironiska är att George W Bush som förevändning för att invadera Irak använde det falska påståendet att Saddam Husseins Irak blivit en hemvist för al-Qaida och nu har de krafter som satts i rörelse av USA:s invasion lett till att en betydande del av Irak fallit i händerna på en organisation, som är värre än al-Qaida och som uppriktat en jihadistisk fristad av ett slag som bin Laden och hans gelikar bara kunde drömma om.

Detta är ett långt dokument och fyllt med en hel del material om en fråga med stor inverkan på tillvaron för miljontals oskyldiga runt om i världen. Jag hoppas att ni ska ha nytta av det. Några rader för att klargöra terminologin innan jag börjar ...

Isis har genomgått flera omvandlingar. Jag kommer att redogöra i detalj för varje steg samt USA:s roll i vart och ett av dem. Det handlar om följande:

Jama'at al Tawhid w'al Jihad (JTJ).

Al-Qaida i Irak (AQI).

Islamiska staten i Irak (ISI)

Islamiska staten i Irak och Sham (Isis)

Islamiska staten (IS)

Anmärkning: Jag använder förkortningen *Isis* om Islamiska statens nuvarande skepnad, eftersom det är den förkortning som är mest använd i Väst.

Jama'at al Tawhid w'al Jihad

Ursprunget till Isis grundades av Abu Musab al-Zarqawi, USA:s ”spöke” i Irak åren 2003-2006. De uppgifter jag presenterar här om JTJ och Zarqawi härrör från Loretta Napoleonis bok *Insurgent Iraq* från 2005, den bästa engelskspråkiga källan om hans liv och tidiga verksamhet [svensk översättning 2006: *Uppror i Irak: al-Zarqawis heliga krig*]. JTJ skilde sig inledningsvis från al-Qaida operationellt, men hade samma ideologi. Det var en i en myriad av jihadistiska grupper, som kläcktes i Afghanistan under 1990-talet tills USA började fälla bomber där 2001. Zarqawi och hans milis lämnade då Afghanistan och anslöt sig (ironiskt nog) till den kurdiska grenen av al-Qaida, baserad i bergsområdena i norra Irak. Vårt att nämna är att Zarqawis förflyttning från Afghanistan till Irak var en av Vita husets främsta förevändningar under Bush II för att över huvud taget invadera landet. Saddam hade dock inte gjort något för att välkomna Zarqawi, eftersom han låg i konflikt med kurderna och var speciellt fientligt inställd till utländska jihadister.

Det kan tyckas att jag använder onödigt mycket utrymme åt Zarqawi, men det beror på att han var både fysisk och andlig stamfader till Isis. Om vi följer teorin om betydelsen av ”de stora personligheternas roll” i historien skulle jag säga att utan Zarqawi och hans ”vision” skulle inte Isis existera idag. Han förkroppsligade ett uppdrag så extremt och utförde handlingar så förfärliga, att han till stor del rev sönder väven av existerande statliga paradigmer i regionen. Det vakuum som uppstod efter honom skulle framgångsrikt fyllas av hans efterträdare.

Zarqawi och hans JTJ deltog inte i striderna mot USA:s trupper förrän i augusti 2003. Vid det laget hade ockupationsstyrkorna fått installera sig och man hade kartlagt deras ställningar och taktik. JTJ valde terrorism som strategi för att behärska Irak och dess inledande bombkampanj riktades mot såväl USA-styrkorna som mot civila shiamuslimer. Attackerna på shiiter oroade ledningen för jihadisterna i Afghanistan, inklusive bin Laden själv, som krävde att Zarqawi skulle sluta upp med att döda muslimer. De flesta jihadisterna var helt inne på att angripa USA:s trupper, medan angrepp på shiamuslimer sågs som alltför extremt och något som skulle motverka sina syften. Enligt al-Qaidas ledare vid denna tid var shiiterna ändå muslimer, även om de inte var sunniter, och bin Ladens mål var att ena alla muslimer mot USA för att kunna driva ut deras trupper ur Irak.

Abu Musab al-Zarqawi och Usama bin-Laden

Bin Laden fanns dock inte på plats och såg inte på läget genom samma glasögon som Zarqawi. Hans färgade synsätt gick ut på att shiiterna samarbetade med USA:s ockupation och således var fiender till sunniterna. En viktig aspekt att tänka på här är att USA medvetet från första början använde sig av en religiöst baserad strategi för att splittra och erövra Irak. Man valde avsiktligt sida utifrån religiösa grunder och utnyttjade en viktig motsättning i samhället, något som skulle brisa mitt i ansiktet på dem själva. Jag återkommer till detta senare.

Före invasionen hade USA förhandlat med flera irakiska oppositionella, men huvuddelen av dem som hjälpte USA att planera invasionen var shiiter och kurder. De fick således rollen av mest gynnade grupper och, lägg märke till detta, USA placerade inga trupper i det shiamuslimska södra Irak. I stället överlämnade man den delen till britterna, vars insats var mer symbolisk än inriktad på direkta operationer.

Under tiden flyttade Zarqawi från Kurdistan och etablerade sig bland sunnimuslimska stammar i västra och centrala Irak.

Det irakiska stamsystemet

Det är nödvändigt att diskutera detta system, eftersom det är en ofta förbisedd central aspekt av konflikten. Norman Cigar, forskare och lärare vid Marine Corps University, har skrivit en detaljrik och upplysande bok om den stammässiga dynamiken mellan salafistiska organisationer och stammarna i Irak. Jag har hämtat många uppgifter om den politik dessa stammar stod för från honom. Stamsystemet är precis vad det låter som: en gammal institution, som fördelar makt och kontroll enligt arvsprinciper. Inom varje stam finns undergrupper av klaner, därpå enskilda familjer,

osv. De största stammarna i Irak har hundratusentals medlemmar och den absolut största, Dulaim, uppgår till tre miljoner. Där driver man i huvudsak igenom egna lagar och staternas oförmåga att få ett slut på eller marginalisera stamsystemet är en viktig orsak till varför Mellanöstern förblivit så efterblivet och våldsamt. I mycket agerar stammarna som en stat-i-staten och har visat sig vara utmärkta ombud för utländska makter, bl a briter under kolonialtiden.

Cigar noterar att sunnimuslimska stammar också fick en framträdande roll i Irak efter Iran-Irak-kriget och det första Gulfkriget 1991. Saddam försvagades svårt av dessa konflikter och lutade sig då mot stammarna för att skaffa sig andrum när shiiter och kurder startade uppror mot hans regim. Stamledare fick höga positioner inom den irakiska armén och förankrade på så sätt sin ställning. Stammarna blev en nyckel i maktkampen i Irak och uppfattade helt självklart USA:s invasion och Saddams fall som ett direkt hot mot deras nyvaknade maktställning.

Stamsystemet har emellertid också sina svagheter. På grund av att stammarna är så oerhört stora, och på grund av att makten där är koncentrerad till den högsta toppen inom hierarkin i enlighet med en irrationell tradition som går ut på att arv innebär värde, ger stammarna också upphov till horder av missnöjda män. I grova drag kan stamsystemet beskrivas som en pyramidstruktur, där männen på botten har sämre tillgång till olika privilegier; jobb, penningförstärkningar, fruar. Eftersom islam tillåter polygami med upp till fyra hustrur kommer männen längst ned i denna pyramid ofta i andra hand när det gäller parbildning. Stammarna tenderar att vara ytterst fundamentalistiska i sin tolkning av islam på grund av att fundamentalismen är ett system, som ger stora fördelar till alfa-hannar inom stammen, som den tidigare nämnda polygamin. Grundaren av islam, Muhammed, var själv en krigsherre i en stam.

Religiöst våld i Irak under USA:s ockupation

Zarqawis uttalade mål var att driva fram ett religiöst inbördeskrig mellan sunniter och shiiter. Hans syfte var att undergräva den irakiska nationalismen av orsaker som jag kommer att gå in på senare. Huvuddelen av sunniterna var inte överens med denna plan, särskilt inte den jihadistiska ledningen i Afghanistan och majoriteten av sunnimuslimer i Irak. De krigsherrar som härskade över de sunnitiska områdena i Irak (i landets centrala, västra och norra delar) hade allt att förlora på ett utdraget krig mot shiiterna, som utgjorde 66 procent av befolkningen. Deras plan gick i stället ut på att upprätta en konfederation innanför Iraks gränser så att de kunde uppnå ett visst mått av självstyre. Krigsherrarna betraktade Zarqawi som en utländsk fridstörare och återkom ständigt till att han hade kommit från Afghanistan för att strida mot ”en utländsk makt”, medan han ju själv också var en utlänning som lade sig i irakiska frågor.

Enligt Napoleoni var Zarqawi väl medveten om att han uppfattades som utlänning, men han såg det inte som någon vägande kritik. Han betraktade inte Sykes-Picot-avtalet som giltigt och strävade efter att rita om gränserna i regionen efter religiösa linjer i stället. Enligt honom var han ingen utomstående, utan en muslim i islams länder. Zarqawi var motståndare till den irakiska nationalismen på grund av att den utgjorde ett grymt hot mot hans liv, hans uppdrag och hans organisation. Om sunniterna samlades bakom en nationalistisk fana skulle hans pan-islamiska organisatoriska ideologi komma att betraktas som något som måste skäras bort inte bara av shiiter, utan också av hans sunnimuslimska bröder. Genom terrorism å sunnimuslimska vägnar försökte han förgifta de sunni-shiitiska relationernas källa så till den grad att en enad stat skulle vara omöjlig. Det maktvakuum som uppstod efter Saddams fall gav Zarqawi gott om manöverutrymme för att åstadkomma denna förgiftade stämning.

Ironiskt nog utgjorde den irakiska nationalismen också ett stort hot för USA. I kapitel 10 av *Insurgent Iraq* skildras en halvdan mutkampanj före kriget, vilket ledde till att USA lyckades med att skapa bitterhet till och med bland sina förmenta shiamuslimska allierade. De shiitiska politiska krigsherrar man försåg med pengar medan invasionen förbereddes var (som väntat) korrupta och lade själva, och för sina kumpaner, beslag på pengar avsedda för den irakiska allmänheten. Washingtons shiitiska agenter bestod dessutom av individer som Saddam kastat ut från Irak på 1980- och 1990-talet. Många av dem hade inte satt sin fot i Irak på årtal. Dessa nya USA-

sponsrade politiska ledare var främlingar för irakier på plats, bl a det mäktiga prästerskapet inom familjen Sadr. Moqtada al-Sadr, en shiamuslimsk präst med stöd i sin milis Mahdiarmén, gjorde anspråk på att representera sin religiösa grens fattiga och förtrampade i Irak. Sadr var främst en krigsherre från de shiamuslimska slumkvarteren i Bagdad och hans anhängare stred mot USA:s trupper över hela Bagdad som svar på ockupationen. Sadr höll sig medvetet undan den shiamuslimska överklass, som samarbetade med USA:s ockupationstrupper och valde i stället att liera sig med Iran i utbyte mot pengar och utbildning för sin milis. Det var en viktig händelse, som gav Iran en politisk och militär öppning för att kunna blanda sig i Irakkriget.

USA hade således lyckats skapa fiender både bland sunniterna och den shiitiska underklassen. Mardrömsscenarioet för USA var om Sadrs Mahdiarmé skulle underteckna en överenskommelse med upproriska sunnimuslimska grupper och därmed bilda en enad nationell front mot USA:s ockupation och allvarligt hota deras eventuella anspråk på att bilda en regering i namn av nationell enhet. USA var därför tvunget att hindra en irakisk nationalism från att bli verklighet med förevändningen att den gjorde väpnat motstånd mot USA:s ockupation. I stället försökte man avleda nationalismen, via ett system av mutor och militär makt, in i en USA-dominerad samhällsordning, som hölls uppe genom en charad av demokratiska val.

Detta system av mutor var förstuds verkningslöst när det gällde att verkligen bygga upp en enad nation i Irak. En del grupper ställde upp i val bara för att pengar från USA skulle fortsätta att flöda in och, vilket vi kommer se, bröt samman igen efter religiösa linjer när USA gav sig av. Irakisk ”demokrati” var en fars och ett PR-trick för att övertyga det amerikanska folket att Bush och de neo-konservativa inte hade lurat USA på miljarder dollar för ett krig som inte klarat av sina ursprungliga mål och nu orsakade oräkneliga offer på båda sidor.

Enligt Norman Cigar trodde USA att man skulle kunna ignorera sunniterna när återuppbyggnaden av Irak inleddes och satsade därför sina mutförsök på shiamuslimer och kurder, där pengar slussades över till samarbetsvilliga ”politiker” samtidigt som de garanterades makt inom den av USA skisserade staten. Sunniterna svarade på USA:s strategi med en envis revolt mot ockupationen mellan 2003 och 2008, vilket nådde sin höjdpunkt i två slag om Fallujah 2004. I kapitel 11 av *Insurgent Iraq* skildras hur JTJ skapade sig ett namn under det andra slaget om Fallujah som en förtrupp i det irakiska motståndet. USA angav att deras mål i Fallujah var att upplösa ”Zarqawis nätverk”, som påstods vara baserat där. Trots omfattande förstörelse och härjningar av Fallujah genom USA:s inringning och belägring misslyckades man i detta uppsåt, förmodligen på grund av att Zarqawi för det första inte ens befann sig i Fallujah. Genom att USA misslyckades med att upplösa JTJ trots denna enorma styrkedemonstration gjorde man Zarqawi till en superstar bland jihadisterna runt om i världen.

Islam och stamsystemet

Det politiska islam har alltid strävat efter att försvaga stammarnas makt. Muhammed själv kom från en lägre nivå av Qurayshstammen och historien om honom, om vi ska se rationellt på den, handlar främst om hur han använde sig av det gudomliga som förevändning för att störta stamledarna i den egna familjen och uppnå en dominerande ställning.

Ideologin inom Isis och al-Qaida brukar benämnas ”salafism” och det är en rörelse som vill återgå till islams bokstavliga och metafysiska grunder. Den är till och med förenad med försök att imitera den livsstil Muhammed och hans anhängare följde i 600-talets arabvärld. För många muslimer (och icke muslimer) framstår detta som en vanvettig hållning, men denna form av fromhet har väckt starkt eko i stamområden runt om i den muslimska världen. Ett skäl till detta är många ungdomar inom de lägre samhällskasterna där känner stor gemenskap med historien om Muhammed och strävar efter att återskapa den. Stamsystem också utanför arabvärlden, i exempelvis Afghanistan, Pakistan och Kurdistan, är fruktbar mark för denna typ av religiös fanatism. Salafisterna försöker ersätta den irrationella makt som krigsherrar från olika stammar har med den irrationella makten hos religiösa lärde och Mujahidin.

JTJ blir al-Qaida i Irak

Efter det andra slaget om Fallujah framställde Zarqawis propagandaapparat honom som en av hjältarna i striderna mot amerikanerna. Legenderna gjorde gällande att han varit en av få att hålla ut mot självmordsmässiga odds och kravlat sig upp ur ruinerna för att strida en dag till. Zarqawi hade ändå problem med att framstå som legitim och skaffa fram pengar i Irak. Frågan om legitimitet härrörde från den ihärdiga nationalistiska vinkeln, som sunnimuslimerna i Irak drev, samt hans brist på religiös auktoritet. För att ta itu med det första problemet var han, enligt Cigar, tvungen att börja rekrytera sunniter från Irak för att kunna ge organisationen en mer "nationell" lyster. De nyrekryteringarna fick han från de lägre skikten inom det irakiska stamsystemet. I huvudsak gick det ut på att erbjuda dessa individer, som på grund av sitt ursprung inte hade något hopp om att kunna klättra uppåt inom det egna systemet, en möjlighet att få en andel i en ny, islamistisk, "stam".

Loretta Napoleoni framställer Zarqawi som en funktionell analfabet och militanta islamister erhåller mycket av sin sociala ställning genom att deras ledare kan titulera sig experter på islamistisk doktrin i en region där teologi anses som den högsta formen av tänkande. Zarqawis sunnitiska rivaler lyckades få islamistiska lärda i Irak att beteckna hans mål att upprätta ett kalifat och en Islamisk stat som teologiskt orent och därmed var han inte i stånd att hitta nya medlemmar och en fristad bland dem som delade hans uppfattning. Han var tvungen att hitta religiöst auktoritativa, som kunde godkänna hans mål och den livlinan fanns bland ett par av hans gamla samarbetspartners: Usama bin Laden och Ayman al-Zawahiri: ledarna för al-Qaida i Afghanistan, lärda religiösa och experter på att finansiera jihadism.

Alliansen mellan Zarqawi och bin Laden gynnade dem båda. Usama bin Laden ville ha in en fot i våldet i Irak, då kriget i Afghanistan gick dåligt för honom. Han erbjöd sig att utse Zarqawi till "emir" inom al-Qaida, vilket i huvudsak innebar att han blev finansierad som krigsherre i Irak och fick tillgång till alla al-Qaidas ekonomiska och politiska kontakter i Gulfen. Bin Laden utfärdade också religiösa edikter där Zarqawis uppdrag fick religiöst godkännande. Därmed hade han i varje fall temporärt erhållit en teologisk sköld mot de obehagliga attackerna från sina kritiker.

Att USA envisades med att utmåla Zarqawi som ett spöke gjorde honom ironiskt nog mer populär. Det var gratisreklam för honom. Ett skäl till att bin Laden utsåg Zarqawi till emir var att han var helt klart den mest välkände jihadisterna och en sådan allians skulle då ge al-Qaida högt anseende. Men det innebar också att bin Laden ställde sig bakom Zarqawis religiösa krig. En ironisk utveckling med tanke på att JTJ bara var en av många jihadistiska grupper, men i sin jakt på att skapa en påhittad fiende, som man kunde lägga fram som "bevis" för att USA:s trupper hade en enhetlig fiende i Irak slutade det med att USA väckte liv i det imaginära Frankensteins monster de energiskt målat upp för omvärlden. Det är ett beklagligt faktum att mycket av den pågående tragedin i Irak beror på Bushs cyniska och narcissistiska försök att kamma hem propagandapoäng hos allmänheten i USA.

2005 bytte JTJ namn till al-Qaida i Irak (AQI) och fortsatte sina bombattacker. 2006 hade Zarqawi så äntligen fått vad han varit ute efter: ett inbördeskrig i Irak mellan sunni- och shiamuslimer. Fientligheterna bröt ut sedan hans enheter sprängt Askarihelgedomen, en av de heligaste platserna inom shiitisk islam, i luften. Dessa omfattande religiösa strider innebar de facto slutet för det Irak Sykes-Picot-avtalet dragit upp.

Förutom kriget mot shiamuslimerna hade Zarqawi emellertid också lyckats driva fram ett krig mot sunnitiska krigsherrar och stammar i Irak, vilka börjat uppfatta honom som ett allvarligt hot mot deras välde, eftersom han rekryterade soldater bland deras lägre skikt för att strida mot dem. Striderna mellan AQI och olika stammar hettade till ordentligt 2005 då Zarqawi utförde terroråd mot hotell i Jordanien och Egypten dit irakiska stamledare sökt sin tillflykt undan våldet i Irak. Detta skulle bli hans fall, eftersom Zarqawi nu skaffat sig så många fiender i Irak att han inte hade många ställen att dra sig tillbaka till.

AQI hade gapat över mer än man kunde svälja, när man nu samtidigt krigade mot supermakten, krigsherrar från sunnimuslimska stammar och den shiamuslimska majoriteten i Irak.

Till sist dödades Zarqawi vid en amerikansk flygräd i juli 2006. Hans ersättare blev Abu Ayyub al Masri, som styrde AQI på i stort sett samma vis som Zarqawi med fokus på terroråd mot ”högprofilerade” shiamuslimska mål, vanligtvis civila och de heliga platser och moskéer dessa dyrkade.

Sahwamiliserna och den irakiska statens sönderfall

2005 hölls allmänna val i Irak, något som sunnimuslimerna bojkottade. Nu hoppar jag runt i kronologin, men jag lovar att detta avsnitt kommer att bli tidsmässigt sammanhängande till sist. All den information jag kommer att använda om Sahwamiliserna och andra aktörer som är omnämnda i detta avsnitt kan hittas i Norman Cigars bok.

Genom sunniternas bojkott fick USA svårigheter med sin PR-bild i och med att en av de tre stora religiösa grupperna vägrade erkänna den irakiska statens legitimitet och därmed sprängde sönder förutsättningarna för irakisk nationalism som en enande faktor bakom den nya regeringen. Sunniterna hade ingen anledning att ansluta sig till ett styre dominerat av shiiter och kurder. Enligt den av USA skraddarsydda grundlagen måste Iraks president vara kurd och premiärministern därmed oundvikligen shiit, eftersom de utgör mer än 60 procent av Iraks befolkning. Sunniterna hade därför mycket litet intresse av demokrati i ett land, där de befann sig i stort numerärt underläge. De hade varit kungamakare under Saddam och var inte villiga att sätta sig i en regering tillsatt av USA. För dem skulle inget Irak alls vara bättre än ett Irak på USA:s villkor och styrt av shiiter.

USA såg JTJ/AQI som ett hinder för att få över den sunnimuslimska befolkningen på sin sida och därför började man leta efter sprickor inom denna religiösa grupp, som de kunde utnyttja och därmed rubba Zarqawis maktbas. Man hittade ombud bland krigsherrar och stammar som de salafistiska grupperna hade irriterat rejält och krigat mot. Försöken att beväpna Zarqawis fiender bland stammarna inleddes 2005, men först i september 2006 offentliggjordes överenskommelser mellan krigsherrar från olika stammar och USA om att bekämpa salafisterna. Denna strategiska manöver från USA:s sida upprörde det politiska etablissemanget bland shiiterna på grund av att det religiösa kriget mellan sunniter och shiiter vid den tidpunkten hade nått en febertopp. Shiiterna betraktade alliansen mellan USA och olika stammar som förräderi, de ansåg att USA försökte åstadkomma ett dödläge, trötta ut båda sidor och förlänga kriget. Beväpnandet av sunnimuslimska stammiliser, som nu kallade sig själva ”Sahwa” (Uppvaknande) blev en avgörande vändpunkt i Iraks historia. Genom att militärt stödja en del av Iraks befolkning, som redan hade existerat historiskt som ”en stat” i flera hundra år, reducerade USA ytterligare varje möjlighet att den shiadominerade centralregeringen i landet skulle kunna utöva något maktmonopol i enlighet med det geografiska utseende som Sykes-Picot-avtalet dragit upp.

Ungefär samtidigt som alliansen med Sahwamiliserna började USA också planera sin ”surge”-strategi, en kraftfull offensiv, då man ökade antalet USA-trupper i sunnitiska områden med 20 000 man.

I likhet med de shiiter USA understödde ekonomiskt var Sahwaledarna också korrupta och staplade sina kontanter på hög. USA satsade flera miljoner dollar om dagen på dessa Sahwamiliser och inkompetensen och korruptionen bredde ut sig - man uppskattade att de tjänstgöringslistor för löneutbetalningar som stamledarna överlämnade till USA hade spåtts på med 60 procent falska namn och dessa krigsherrar slösade bort de kontanter USA delade ut på påhitt som att måla hus skära, kapplöpningshästar och sportbilar - allt detta tack vare de amerikanska skattebetalarnas vänliga tillmötesgående (eller centralbanken, beroende på hur man ser på det hela).

Men USA fortsatte att betala, eftersom strategin lönade sig och Sahwa var framgångsrikt när det gällde att betvinga AQI. Sannolikt överlämnade de också Zarqawi till USA, som dödade honom i den tidigare omtalade flygräden 2006, och de hjälpte också till att lokalisera och döda Zarqawis efterträdare. Som mest ska Sahwa ha bestått av kring 118 000 man i Irak. Som jämförelse kan

nämnas att AQI sannolikt inte hade mer än 1 000 stridande, av vilka många antagligen var utlänningar föga hemmastadda i terrängen.

Jag kommer nu att göra ett hopp från 2007 till 2011, eftersom AQI under de fyra åren nästan utplånades på grund av Sahwamilisernas insatser. Under de åren bytte AQI också namn till Islamiska staten i Irak (ISI), intog en mer Irakcentrerad hållning och befäste sin krympande maktbas där. 2011 skulle emellertid geopolitiska jordskalv skaka regionen och också skaka liv i vad som betraktats som Zarqawis absurda och genomförbara fantasier om att återupprätta Kalifatet.

De jihadistiska organisationerna

Jag tar med detta avsnitt för att bättre kunna förklara hur dessa jihadistiska organisationer skaffar sig sin makt. Jihadismen kan lätt jämföras med de europeiska koloniseringsrörelserna på 1800-talet, med den skillnaden att jihad är en exportprodukt från Golfstaterna och därmed får en arabisk ”doft” (som för övrigt gör mig illamående, kan tilläggas). Eftersom dessa Golfstaters oerhörda rikedomar härrör från deras förmåga att pumpa svart vätska ur marken i stället för att bidra till civilisationen intellektuellt och vetenskapligt kan de också unna sig att uppmuntra denna självgodas religiösa efterblivenhet. Det skapar samhällen med dåligt med mänskligt kapital, gott om monetärt kapital, en kultliknande besatthet av islam och en befolkning av män som är redo att våga sig utomlands för att erövra andra nationer med religionen som förevändning.

Som ni för länge sedan förstått är Mellanöstern ett medeltida ställe. Stamområdena sitter, allmänt sett, fast i ett tänkande med rötter i 900-talet eller 1000-talet, vilket framgår av att makten där fördelas enligt ärftliga principer, den fundamentalistiska religiositeten och avsaknaden av industri. De farligaste stammarna är de som i likhet med sauderna har stora rikedomar och därmed tillgång till alla vapen i den rika världen. al-Saud-stammen härleder sin makt från inre religiösa auktoriteter. Personer som Zarqawi och bin Laden försökte i stort sett överföra al-Sauds exempel till andra ställen i världen. I Zarqawis fall handlade det om Irak; i bin Ladens om Afghanistan.

Ledningen för al-Qaida är lärda religiösa. Bin Laden själv hade sannolikt studerat islamisk teologi, även om det är lika troligt att han köpt sin islamiska ”examen” och prålade med den som bevis på sin auktoritet. Även om jag talade om likheterna med kolonialismen vill jag också se al-Qaida och liknande organisationer som parallella inom islam till katolska kyrkan under medeltiden, på den tid då man sände legosoldater på ”korståg” för att erövra främmande, icke kristna territorier. I likhet med korsfararna far al-Qaidas aktivister runt i världen på jakt efter avfallingar att döda och mark att upprätta sin heliga stat på.

Min uppfattning är att orsaken till det överhuvud taget finns religiösa sekter är att en krigsherre som använder religionen för att få ”auktoritet” hamnar i konflikt med någon annan som använder sig av samma religiösa auktoritet varefter de delas upp i olika och mot varandra stridande religiöst-stammässiga organisationer. I arabvärlden kallar man dem som ihärdigt anklagar andra för kätteri och tar detta som intäkt för att använda våld för *Takfiris*. Begreppet används i nedsättande syfte, eftersom strategin att anklaga fiender för att vara avfallingar är välkänd och har använts genom hela historien av sådana som vill ställa till bråk. Isis är det bästa exemplet på en Takfiriorganisation. Takfirism är motsvarigheten till den vanliga taktiken i väst att jämställa motståndare med Hitler och nazismen, eller som ”demokratins fiender”.

2011

De två avgörande händelserna 2011 var inbördeskrigen i Libyen och Syrien samt USA:s tillbakadragande från Irak.

Gaddafis fall ledde till en strategisk situation där libyska jihadisterna, med hjälp av USA:s flyg, tog över Libyen. Vad som följde var att dessa jihadisterna öppnade Gaddafis vapenlager och saluförde dem åt alla sorters jihadisterna i Mellanöstern. Kriget i Syrien blev den främsta marknaden för dessa ”befriade” vapenlager. Saudiarabien, Jordanien och Qatar svarade för flera transporter per flyg och fartyg från Libyen till Turkiet och sedan tillbaka för att underlätta att vapnen spreds till en rad

rebellgrupper, inklusive Isis och Jabhat al-Nusra, al-Qaidas ”officiella” bransch i Syrien. Dessa vapen kom att förse jihadiströrelsen i Syrien med ny energi.

När USA destabiliserade Libyen bidrog man, ironiskt nog, till att bana väg för en uppgång för Isis med en ström av nya libyska vapen, framför allt pansarvärnsrobotar och även luftförsvarsrobotar. Insatsen i Libyen kommer sannolikt att gå till historien som ett av de värsta misstagen av USA utrikespolitiskt och den ledde till ytterligare en jihadistisk utpost, nu på afrikansk mark.

Till skillnad från konflikten i Libyen har kriget i Syrien definierats som ett religiöst krig liknande det i Irak. Syriens ”president” (i själva verket bara ledaren för den största av de stridande grupperna) heter Bashar al-Assad, medlem av den alawitiska gruppen inom islam. För sunnimuslimska jihadister är det givetvis oacceptabelt att styras av en alawitisk avfälling och han har således blivit måltavla för Takfiristiskt förtal, särskilt som Syrien till 80 procent är sunnimuslimskt. Det var i denna situation lätt att utmåla Assad som en hängiven förtryckare av sunniterna och sådana stämningar fick bränsle av det faktum att sunniterna var förlorarna i inbördeskriget i Irak och eviga offer för ständiga shiamuslimska komplotter för att härska över sunnitisk islam. Det finns ingen anledning att säga att Assad på minsta vis skulle vara någon bra person, men hans hustru är sunnit och stora delar av armén och dess ledning är också sunnimuslimsk. Uppfattningen att Assad med nödvändighet står för religiös sekterism är felaktig.

Krigen i Libyen och Syrien förde vart och ett av dessa båda länder minst hundra år tillbaka och under tiden började USA förbereda sig på att lämna Irak. Det innebar också att utbetalningarna till Sahwamiliserna skulle upphöra, vilket genast ledde till att stora grupper sunnimuslimska gangsters blev arbetslösa och politiskt marginaliserade. Genom att beväpna dessa miliser hade USA skapat en stat-inom-staten. Enligt Cigar hade centralregeringen ingen förmåga att kontrollera dessa miliser och försöken att integrera miliserna med armén hade misslyckats.

Vad som hände efter USA:s tillbakadragande var att ”centralregeringen” (i själva verket shiamuslimsk, Bagdadbaserad) splittrades upp på religiös grund. Den shiamuslimske premiärministern, Nouri al-Maliki, skickade ut shiamuslimska trupper för att inta sunnitiska städer, där de massakrerade civila och avsatte sunnitiska politiker. Maliki dömde till och med en tidigare sunnimuslimsk vice president till döden i hans frånvaro.

På grund av de religiösa övertonerna i kriget i Syrien, började sunnimuslimska donatorer från Gulfstaterna samtidigt att ge stora penningssummor till al-Qaidas centrala ledning i det afghansk-pakistanska stambältet i syfte att finansiera jihad mot Assad. al-Qaida fortsatte därefter att öka stödet till sina irakiska celler och få dem att ansluta sig till striderna i Syrien. Aktivister från ISI började infiltrera Syrien under det organisatoriska namnet ”Jabhat al-Nusra” (JN), vilket kan översättas till ”Hjälparnas front”.

På grund av att många f d medlemmar av Sahwamiliserna blivit pankor efter USA:s tillbakadragande, och på grund av att det fanns liten användning för deras kompetens som professionella skurkar utanför armén i Irak, anslöt sig många av dem till striderna i Syrien med hjälp av JN. JN hade således skaffat sig en stabil bas inne i Irak, som de kunde använda till attacker in i Syrien. Detta samgående mellan al-Qaida och stammarna utgör en annan avgörande del av Isis historia.

USA destabiliserar Syrien

Stödet till försöken att störta Assad genom att hjälpa de syriska rebellerna, av vilka många var rätt flytande i sina sympatier och där en del också hoppat av till Isis, innebar att USA gjorde det möjligt för Isis att växa och ta kontroll över östra Syrien. Även om man kanske inte kan hävda att Washington direkt beväpnade och utbildade Isis underlättade man och understödde inte desto mindre ett kaosscenario, där Isis kunde ta sig upp i toppen av den jihadistiska hierarkin.

Ironiskt nog erbjöd sig Assad 2010 att samarbeta med USA i krigföring mot Takfirirebellerna, som var aktiva längs gränsen mellan Irak och Syrien. Assads regering har bekämpat jihadister i

decennier och ser sig själva som ”experter” i frågan. USA vägrade och 2011 beväpnade man i stället jihadisterna för att avsätta Assad.

Jabhat al-Nusra och Isis

JN skaffade sig snabbt rykte som den mest extrema (och mest effektiva) av rebellgrupperna i Syrien. De hade bättre finansiella resurser, var bättre tränade, och många av dem hade flera års erfarenheter av att bekämpa USA:s ockupationsstyrka i Irak. En biprodukt till kriget är att det uppstår en kår av erfarna soldater. Även om många aktivister dödas i dessa infanteribaserade gerillakrig tenderar de som överlever att härdas av sina erfarenheter. Och JN hade många överlevande från konflikterna i Irak, Libyen, Afghanistan och Tjetjenien.

Vidare är det ofta de extrema grupperna, som hittar de bästa nyrekryteringarna och personer som är mest villiga att sluta upp bakom deras mål. Tittar man på statsbildningar i största allmänhet är det vanligen de mest mordiska och extrema miliserna som kommer till makten. Så var fallet med leninisterna i Ryssland och zionisterna i Palestina, och samma verkar gälla Isis i Irak/Syrien.

JN splittrades emellertid till sist och en utbrytargrupp uppstod med namnet Islamiska staten i Irak och Sham (Sham = Levanten på arabiska). I själva verket hade ISI-gruppen inom JN blivit ”för extrem” för al-Qaidas smak. Kanske hade alltför mycket av Zarqawis ande överlevt inom organisationen. Schismen ledde till blodsutgjutelse mellan medlemmar av JN och det nybildade Isis, under Abu Bakr al-Baghdadi. JN fick en hel del dålig press i väst och stora delar av Mellanöstern på grund av sin böjelse för att använda sig av massaker för att sätta skräck i befolkningen, men också av andra avskyvärda brott som massvåldtäkter av tillfångatagna kvinnor och hämningslös plundring. Ironiskt nog använde sig Isis av Takfirism mot JN för att rättfärdiga splittringen.

Sannolikt var splittringen ett medvetet drag från Isis, som nu var huvudaktör längs den irakisk-syriska gränsen. Man behövde inte al-Qaidas ledning, eftersom stödet från stamsystemet i Irak var tillräckligt för att man skulle överleva och frodas.

Abu Bakr Al-Baghdadi

Isis

Vad som skilde Isis från övriga miliser i Syrien var att man var konsekvent inriktad på statsbildning, medan de andra bara var ute efter att störta Assad. Statsbyggnadsprojektet medförde att man satsade på strider, men stor uppmärksamhet ägnades också att tygla civilbefolkningen genom

propaganda och terror. Gruppen hade erfarenheter av båda aspekter av att så frön för statsbyggande, främst från Irak men också av andra konflikter världen över, framför allt de tjetjensk-ryska kriget.

I motsats till nationalistiska miliser i Syrien och Irak hade Isis också en internationell inriktning. Detta gav dem tillgång till en långt större rekryteringspol och har gjort att de kunna knyta kontakter med flera andra jihadistiska grupper runt om i världen, i synnerhet de tjetjenska jihadisterna och andra aktivister runt om i Europa och Kaukasus. Tjetjenerna är också ytterst erfarna soldater efter att i årtal ha stridit mot ryssarna och utgör därför en av de mest oförvägna stridskrafterna i Irak och Syrien. Isis´ befälhavare ute på fältet använder sig av namnet Abu Omar al-Shishani (Abu Omar Tjetjenen).

Genombrottet för Isis kom med invasionen i norra Irak i juni 2014, som inleddes med att flera tusen sunnimuslimska fångar bröt sig ut från irakiska militärfängelser. För Isis är den irakiska armén i huvudsak en shiamuslimsk milis och man hänvisar nedsättande till dem som ”Safavidernas armé”, där Safavid anspelar på de medeltida persiska, shiamuslimska, härskarna i Mesopotamien.

Efter detta satte Isis igång en blixtoperation i norra Irak, där man intog Mosul, Iraks oljerika och näst största stad, samt andra städer runt om i västra och centrala Irak. Den av USA utbildade irakiska armén, som det tagit flera år och miljarder dollar att upprätta, föll samman på 24 timmar. 30 000 irakiska soldater retirerade inför cirka 3 000 milismän från Isis, en av de största militära panikflykterna i regionens historia.

Om man erinrar sig att jag tidigare talade om att en stor del av jihadisternas doktrin handlar om att miliserna ser det som att de vandrar i spåren på de forntida, ”obefläckade”, muslimerna på Muhammeds tid så innebar Isis´ blixtkrig för sunnimuslimerna och Isis att profetian gick i uppfyllelse. De ursprungliga muslimska erövringarna av Mesopotamien och Levanten tillgick på samma blixtsnabba sätt med att en liten armé av muslimer betvingade bysantinska och persiska arméer, till numerären fyra-fem gånger större. Isis´ frammarsch bekräftade för sunniterna att historien var på väg att upprepa sig med att ”äkta muslimer” jagade otrogna på flykten tack vare guds nåd och det heliga i deras uppdrag.

Verkligheten är emellertid inte lika fantastisk. Isis hade bara intagit de sunnitiska områden i Irak, som varit direkt ockuperade av shiamuslimska styrkor. Shiamuslimska soldater och även de sunniter som tjänstgjorde tillsammans med dem i Iraks armé var inte intresserade av att mista livet för ett korrupt styre i Bagdad inriktat på att kuva en missnöjd sunnimuslimsk befolkning. De slängde ifrån sig vapnen, började springa och drevs godtyckligt undan av Isis. Shiiterna avrättades medan sunniterna fick behålla livet som en del av Isis´ amnestiprogram för sunnitiska bröder som ”gått vilse”. Att spara sunnitiska liv innebär att Isis ändrat taktik, eftersom man varit mot en sådan amnesti tidigare, under mindre kompromissbenägna perioder, framför allt på Zaqawis tid.

Isis publicerade foton och videofilmer av flykten och det efterföljande tillfångatagandet av hundratals shiamuslimska soldater och hur dessa sedan avrättades inför kamerorna på ett systematiskt sätt. Eftersom den irakiska armén lämnat efter sig sin utrustning nästan intakt kunde Isis nu tas över stridsvagnar, bestyckade pansarvagnar, helikoptrar (som man ännu inte kan använda) och stora mängder ammunition, uniformer och annat slags hårdvara, som kan underlätta för dem att befästa sitt styre i norra och centrala Irak. Dessutom plundrade man centralbanken i Mosul och andra banker i Irak, vilket gjorde att de kom över bortemot 400 miljoner dollar i kontanter.

Förutom vapen och kontanter intog Isis också de värdefulla oljefälten över hela norra Irak och kammar nu, enligt källorna, kanske in 3 miljoner dollar om dagen genom oljeaffärer på svarta börsen. Kontanter och olja har gjort Isis självförsörjande och kanske var det denna erövringsstrategi, som fick dem att lämna al-Qaida. Isis hade inga planer på att dela frukterna av sina tuffa insatser med en isolerad ledning i Afghanistan och Pakistan, långt borta från slagfältet. Isis´ framgångar har lett till att hundratals från Europa och andra håll i världen strömmat till det område Isis kontrollerar för att svära trohet mot organisationen. Bara under juni 2014 tros cirka 6 300 förhoppningsfulla jihadister ha tagit sig till Syrien och Mesopotamien.

Efter att ha erövrat norra och centrala Irak ändrade Isis namn till Islamiska staten (IS) och utropade Abu Bakr al-Baghdadi till kalifen Ibrahim. Efter utropandet och återupprättandet av Kalifatet har kurderna också formellt tillkännagett planer på att bryta med den irakiska centralregeringen, vilket väntas leda till upprättande av staten Kurdistan.

Som svar på Isis agerande skickade Obama 300 rådgivare till Irak. Ironiskt nog befinner sig också iranska revolutionsgardister i Irak för att hjälpa till att försvara Bagdad mot ett förväntat anfall från Isis mot huvudstaden. I slutet av augusti meddelade Obama att ytterligare 300 man ska skickas till Mesopotamien efter avrättningen av journalisten James Foley och hot från Isis om att döda ytterligare en reporter, Steven Sotloff.

Islamiska staten och Kurdistan

Kurderna är utspridda över hela Mellanöstern, även om man har ett stort område i nordöstra Irak i bergen mellan Irak och Iran och på gränsen till Turkiet. Ironiskt nog var det där Zarqawi först fann sin tillflykt sedan han flytt från Afghanistan.

Isis inledde operationer mot Kurdistan i slutet av juli, men innan de fiendligheterna startade hade man ryckt upp religiösa minoriteter i Mosul och Anbarprovinsen med rötterna. Budskapet till icke-sunniter var att omvända sig till islam eller betala ”en jizya”, en skatt för den som inte är sunni-muslim. Kort efteråt ändrade Isis utan vidare budskapet till ”ge er av eller dö”, vilket ledde till en omfattande flykt av kristna från norra Irak.

Efter de kristna vände jihadisterna blickarna mot kurderna och öppnandet av den fronten innebar att man överträdde den linje USA dragit upp. I det geopolitiska spelet hade Obama inga tankar på att låta Isis svälja Kurdistan, eftersom det skulle utgöra ett allvarligt hot mot den geopolitiska balansen i regionen och göra att Isis fick kontroll över gränsen både mot Iran och Turkiet.

Irakiska Kurdistan är en socialt splittrad enhet. Där finns salafistiska jihadistiska kurder, mest ungdomar och personer på lägre nivå inom olika stammar. Kurderna är i huvudsak sunnimuslimer, vilket kunde ha inneburit att det övernationella Isis hade kunnat inkorporera Kurdistan som ett av sina ”emirat”.

Ledningen för kurderna har goda relationer till Washington, eftersom man var de mest orubbligt samarbetsvilliga under USA:s ockupation. De betraktas också som en avgörande del av under-rättelseverksamheten i Mellanöstern, eftersom de samarbetar med både Mossad och CIA för att spionera på det angränsande Iran.

Det vållade internationell uppståndelse när Isis förde upp yezidgruppen på sin folkmordstopplista och inledde massakrer och intensiva förföljelser av civila yezidier i Shingalbergens. Yezidierna började dö av törst i grottorna i sitt provisoriska fäste under Isis belägring och det var då USA släppte ner humanitär hjälp till dem från luften medan världen såg på. Hjälp till de yezidier som hotades av folkmord var den politiska täckmanteln för att inleda flygräder mot Isis. Som jag ser Washingtons budskap till Isis lyder det: ”Bråka inte med kurderna, resten kan ni få.”

Medan Obama sannolikt var redo att gå med på att Isis skulle få ta över sunnimuslimska delar av Irak utgjorde de kurdiska områdena en röd linje. Detta stämmer in med att Mosuls fall och att Isis började röra sig mot Bagdad inte ledde till någon våldsamt reaktion. I själva verket fick Iraks centralregering vända sig till ryssarna, som är lierade med Assad och Iran, för att få hjälp mot hoten mot de vitala intressena i Irak. Vidare har vi frågan varför Natomedlemmen Turkiet aldrig försökt krossa Isis, trots att man var redo att gå ända till att iscensätta en påhittad attack mot egna civila för att rättfärdiga en sådan åtgärd. Kanske litade inte USA på att turkarna inte skulle kränka kurdernas suveränitet, ett folk man med jämna mellanrum befunnit sig i krig med de senaste decennierna.

USA:s relativt återhållsamma svar, med bara begränsade flygräder och flygräder enbart på den halva Isis kontrollerar i Irak, kan bero på att man vill behålla Isis tillräckligt intakt för att utgöra ett horn i sidan på Iran i öst och på Assad i väst. Kanske har Washington insett hur farligt det är att

skapa maktvakuum. Det bästa scenariot för Washington kan bestå i ett utdraget krig mellan sunni-muslimer i Irak och Levanten och angränsande shiamuslimska länder.

Walead Farwana är forskare, författare och amatörhistoriker. Han bor i Chicago. Han utexaminerades från University of Michigan 2011 med inriktning på biologi. Walead talar flytande arabiska och har rest omkring i Mellanöstern över ett år. Han kan följas på *Twitter@Walled_Farana*.

Översättning: *Björn Erik Rosin*

Lästips

[Vänsterpress om Islamiska staten – september 2014](#)

[Vänsterpress om Islamiska staten, Irak och Syrien – september 2014,](#)

Artiklar av Patrick Cockburn:

[Andra akten för al-Qaida - artikelserie](#) (mars 2014)

[Hur Isis blev den ångvält det är idag](#) (augusti 2014)

[Isis befäster sin ställning](#) (augusti 2014)

[Ett omöjligt krig.](#) Om kampen mot Islamiska staten (september 2014)

Aron Lund: [Islamiska frontens politik](#) (januari 2014)